

ÜNİVERSİTE SIRALAMA SİSTEMLERİ - ELEŞTİRİLER VE YENİ ARAYIŞLAR (3)

Daha önceki yazılarımızda dünyadaki bazı sıralama sistemleri hakkında kısa bilgiler verilmiş ve US News sıralama sisteminden iki örnek incelenmişti. Sıralama sistemleri ve sıralama yapan kurumlar çeşitli eleştirilerle karşılaşmakta, ancak bazı öneriler dikkate alınmakta bazıları ise alınmamaktadır. Sıralama sistemleri ile ilgili eleştiri ve önerileri tartışmak amacıyla bazı konferanslar da düzenlenmektedir. Örneğin US News sıralamasından şikayetçi olan çok sayıda küçük ABD üniversitesi kamuoyu oluşturarak, alternatif bir sıralama modeli geliştirebilmek amacıyla, Yale Üniversitesi'nde 25 Eylül 2007 de "Beyond Ranking" konferansını düzenlemiştir. ABD'nin önde gelen bazı üniversiteleri de küçük üniversitelerin bu isteğine destek vermiştir. Yale, Princeton gibi dünyanın en önde gelen üniversiteleri US News sıralamasında ilk 3 veya ilk 5'te yer almalarına karşın daha az eleştiri alacak yeni ve alternatif bir model oluşturulabilmesi için maddi destek sağlamışlardır. Bu çalışmalardan henüz yeni bir model önerisi çıkmamıştır.

Shanghai Jiao Tong Üniversitesi'nde 16-18 Haziran 2005 tarihinde "First International Conference on World Class Universities" konulu konferans ve çalıştayda sıralama sistemleri değerlendirilmiştir. Bu konferans, "Dünya Çapında" ya da "Uluslararası Standartlarda" gibi tanımlamalarla tarif edilebilen ve dünyanın en iyi üniversiteleri arasında sayılacak üniversitelerin nasıl belirlenmesi gerektiğini araştırmak amacıyla düzenlenmiştir. Konferansta bu etkinliği düzenleyen ve 2003'te Jiao Tong sıralamasını hazırlayıp yayınlayan Prof. Dr. Nian Cai Liu kendi sistemlerinin de tartışılmasına olanak tanımıştır. Konferansın ikincisi 31 Ekim-3 Kasım 2007 de aynı isim altında Jiao Tong Üniversitesinde yapılmıştır. Konferansta Almanya, İsviçre, Fransa, Rusya, Slovenya, Japonya, Tayvan, İspanya, Kore, Ürdün, ABD ve Çin üniversitelerinin kalite ölçüm yöntemleri tartışılarak sıralama sistemleri değerlendirilmiştir. Üçüncü konferans (3rd Conference on World-Class Universities) ise 2- 4 Kasım 2009'da yine Jiao Tong Üniversitesi'nde yapılacaktır. Konferansta elit eğitim kurumlarının liderlik yapma rolleri, lisans ve lisans üstü eğitimde kalite, araştırmada mükemmeliyet, inovasyon, uluslararası dış değerlendirme gibi konular ve sıralama sistemleri tartışılacaktır. Ayrıca 2009 yılı Jiao Tong sıralama listesi de ilan edilecektir. Bu yılki listede kimya, fizik, matematik, bilgisayar, mühendislik ve iktisat alanları da ayrıca sıralanacaktır.

İlk kez 2003'te yapılan dünyanın en iyi 500 üniversitesinin sıralanma öyküsü 1998 yılına kadar uzanmaktadır. Pekin Üniversitesi'nin 100. kuruluş yıl dönümünde Mayıs 2008'de Çin Devlet Başkanı, dünyanın en iyi üniversiteleri arasında birkaç Çin üniversitesinin de yer alması gerektiğini belirterek bu konuda bir projenin başlatılması talimatını vermiştir. Projeye 985 kodu verilmiş ve o yıl belirlenen 9 üniversite arasında Jiao Tong Üniversitesi' de yer almıştır.

O tarihte Kimya ve Kimya Mühendisliği Fakültesi'nde dekan yardımcısı olan Prof. Dr. Nian Cai Liu, kendi üniversitelerini dünyanın en iyileri arasına sokabilmek için kurulan stratejik planlama çalışmasında görevlendirilmiştir. Çalışmalar sırasında Prof. Liu ve ekibi kendi kendilerine bazı sorular sorarlar; Dünyanın en iyi üniversiteleri ne demektir? Dünyanın en iyi üniversiteleri kaç tanedir? Bizim üniversitemiz dünya üniversiteleri arasında nerede yer almaktadır? Çin'in en iyi üniversiteleri ile dünyanın en iyileri arasındaki farkı nasıl kapatabiliriz? Bu soruların hazır bir cevabı yoktur ve Prof. Liu en iyi Çin üniversitelerini dünyanın en iyileri olarak bilinen üniversitelerle karşılaştırmaya ve yavaş yavaş bir sıralama sistemi kurmaya başlar.

Profesör Liu ve iki öğretim üyesi 1999-2001 arasında Çin üniversitelerini ABD'deki araştırma üniversiteleri ile mukayese ederek, kendi üniversitelerinin dünyanın en iyi 200-300

üniversitesi arasında yer alabileceği sonucuna varır. Aslında kendi yerlerini belirlerken bir bakıma dünya üniversitelerinin de bir sıralamasını yapmış olan grup sonucu rapor olarak yetkililere iletir. Rapor Eğitim Bakanlığınca beğenildiği gibi Çin'i ziyaret eden yabancı bilim insanlarının da çok ilgisini çeker ve bu gruba destek verirler. Dünyanın tüm ülkelerinde değişik çevrelerin böyle geniş kapsamlı bir sıralamaya ihtiyaç duyduğu ortaya çıkar. Liu ve ekibi daha detaylı bir dünya üniversiteleri sıralaması için iki yıl daha çalışarak şu anda her kesim tarafından bilinen Jiao Tong sıralamasını tamamlayarak Haziran 2003'te web sayfalarında ilan etmiştir.

Bilindiği gibi bu sıralama yayınlandığında önceleri hiç ciddiye alınmadı ve eleştirildi, ancak bir süre sonra özellikle ilk 500'de yer alan üniversiteler bunu başarıları arasında saymaya ve tanıtım sayfalarında ilan etmeye başladı. Bu sıralamanın üniversite ortamında beklenenden kısa sürede kabul görmesinin bir nedeni kriter sayısının az olmasına karşın sıralamada güvenilir rakamlara yer verilmesiydi. Örneğin Nobel almış olanların listesine herkes ulaşabilmektedir. "Highly Cited Researcher" listesine de kolayca ulaşmak mümkündür. Nature ve Science dergilerinde hangi üniversitenin yayını olduğunu tespit etmek ve SCI, SSCI gibi indekslere giren yayınların hangi üniversitelerin mensuplarınınca yayınlandığını bulabilmek de çok kolaydır. Bu sıralamadaki kriterlerde kullanılan verilerin tümü açık ve şeffaf olduğu gibi bir üniversitenin araştırma kalitesini de belli oranda yansıtan indikatörlerdir. Jiao Tong sıralamasının kabul görme nedenlerinden diğeri ise eleştirilse bile dünyada ilk 500'e giren üniversitelerin sıralamasının ilk kez yapılmış olması idi. ABD üniversitelerinin sıralaması bilindiği halde (1983'den bu yana) Avrupa ve özellikle Asya, Afrika ve ortadoğu ülkelerindeki üniversiteler dünyadaki yerleri hakkında hiçbir bilgi yoktu. Bu listenin yayınlanması ile kendisinin çok iyi bir sırada olduğunu düşünen üniversiteler veya ülkeler neler yapmaları gerektiğini öğrenmiş oldular. Aslında iyi olmalarına karşın sıralamada çok geride olan veya ilk 500'e giremeyenler ise yeni arayışlara girdiler ve bu sistemin adil olmayan kriterlerini eleştirerek değiştirilmesini talep ettiler.

Son yıllarda Jiao Tong sıralamasında toplam yayın sayısının adil olmadığı ve verimi gösteren kişi başına yayının (veya atfın) da gözönüne alınması gerektiği, çünkü tıp alanında daha fazla yayın yapılabilmesi nedeniyle mühendislik ağırlıklı üniversitelerin aleyhine sonuçlar çıktığı uluslararası konferanslarda dile getirilmiştir. Liu ve ekibi bu önerileri kısmen dikkate alarak yukarıda bahsedilen alanlarda ayrıca sıralama yapmıştır ve sonuçları 2-4 Kasım 2009'da duyuracaklardır. Ayrıca üniversite sıralamalarında kişi başına üretkenliği de kriterlerine ekleyen ekip asıl sorunun dünyadaki her üniversitenin öğretim üyesi sayısının sağlıklı olarak belirlenemeyişi olduğunu vurgulamaktadır. İlk yıllarda yalnızca Nobel alanların çalışmakta olduğu üniversiteye puan verilirken, itirazlar nedeniyle ödül alanların mezun olduğu üniversiteye de puan vermeye başlanılmıştır. Jiao Tong sıralamasına yapılan önemli bir eleştiri de yıllık toplam yayın sayısının belli bir limitin altında olması halinde o üniversitenin hiçbir şekilde değerlendirilmeye alınmayışıdır. Jiao Tong ekibi bu konuda henüz bir düzeltme yapmamıştır. Bir yıl içinde belirlenen limitin altında yayın yapan üniversiteler diğer kriterlerde en iyiler arasında olsa bile ilk 500'e girememektedir. Bu durumun çok kalabalık üniversitelerin lehine, orta ve küçük boyuttaki üniversitelerin ise aleyhine bir durum yarattığı konferanslarda dile getirilmiştir. Örneğin 1800 öğretim üyesi olan A üniversitesi yılda 900 yayın ve 400 öğretim üyesi olan B üniversitesi ise aynı yıl 600 yayın yapmış olsun. B üniversitesi kişi başına yılda 1.5 yayın yaparken A üniversitesi ise yılda kişi başına sadece 0.5 yayın yapabilmiş olmaktadır. Bu örnekte, B üniversitesi 3 kat daha üretken olduğu halde ve diğer tüm kriterlerde de daha iyi olsa bile, A ilk 500' girebilir B ise kesinlikle giremez.

Tüm eleştirilere karşın Jiao Tong sıralaması çok yararlı olmuş ve bu sayede yeni fikirler üretilerek yeni sıralama modelleri geliştirilmeye başlanmıştır. Unutmamak gerekir ki ölçme ve değerlendirme yapmadan hiçbir şey daha iyiye gidemez. Yerimizi bilmeliyiz ki gelişme ve iyileşme için çaba gösterebilelim.

Prof . Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü